

CHRISTIAN D. III. KANAL

8920 Randers NV

Christian d. III. Kanal ved Fladbro hvor profilet af middelalderens vandkanal stadig ses tydeligt. Her set fra øst mod Fladbro Skov.

Der er bevaret to stykker af kanel: Ved Fladbro Kong Chr d. III. - Danmarks konge 1534-59. og ved Hornbæk Kirke.

Chr. d.3. segl. Under Chr. d.3. blev Danmark igen samlet i et rige og i 1536 gennemførte han reformationen i Danmark. Billede fra Wikipedia.

Administration

Ejerforhold	Privatejet
Oprettet	2010
Sidste rettelse	01-2011
Tilsyn og beskadigelser	Kulturarvsstyrelsen - KUAS
Pleje, skiltning og 100 m.-zone	Randers Kommune
FREDNINGSNR.	2013-10 / 2013-9
STEDNR.	131202-35 / 131202-23

Find Fortidsmindet med GPS

GPS	Breddegrad 56.448962
Længdegrad 9.968162	
UTM-system	E 559679 N 6256470

Beskrivelse

Christian d. III. Kanal ved Randers

Blandt middelalderens mange spor og fortidsminder i det danske landskab er de to fredede stykker af Christian d. 3.- kanal ved Randers ukendte for de fleste.

Christian d. III. Kanal ved Fladbro hvor profilet af middelalderens vandkanal stadig ses tydeligt. Her set fra øst mod Fladbro Skov.

Den 5,4 km. lange kanal som i 1553 blev anlagt fra Nørreåen ved Fladbro og til den vestlige udkant af middelalderens Randers repræsenterer et kæmpemæssigt anlægsarbejde. Kanalen forsynede voldgravene omkring middelalderbyen og Dronningborg Slot (opført 1547-50 på fundamentet af Gråbrødrekloster) med vand og tilførte også vand til Slotsmøllen lige udenfor Østerport - hvor Slotsgade i dag møder Østervold. Hvidemølle - Slotsmøllens afløser på grunden af det senere hospital i Randers ved Vestervold - blev også fra opførelsen 1642 forsynet med vand via kanalen, men da var byens voldgrave for størstedelen opgivet som forsvarsværk og afvandingen fra møllen forgik derfor ad en ny kanal mod syd til Gudenåen.

Chr. d.3. segl. Under Chr. d.3. blev Danmark igen samlet i et rige og i 1536 gennemførte han reformationen i Danmark. Billede fra Wikipedia.

Christian d. 3 kanal blev - som navnet siger - anlagt i 1552-53 på foranledning af Kong Christian d. 3 (født 1503) som regerede Danmark fra 1534 og til sin død 1559.

2: Der er bevaret to stykker af kanel: Ved Fladbro og ved Hornbæk Kirke.

Kong Chr d. III. - Danmarks konge 1534-59.

Det kæmpemæssige anlægsarbejde blev udført som hoveriarbejde af områdets bønder og på gamle prospekter ses den færdige kanal tydeligt.

En kilde fra 1553 omtaler for eksempel, at bønderne fra ikke mindre end 13 herreder skulle "begive sig til "grøften" som er påbegyndt ved Randers, med heste og vogne og 2 hjælpere med spader og skovle ved hver vogn og arbejde der i 2 dage på egen kost".

Etableringen af kanalen var et ganske omfattende og kompliceret anlægs- arbejde (5). En beregning alene på arbejdet med opgravningen for kanalen viser, at der skulle fjernes omkring 100.000 m3 jord - Et projekt som med håndkraft beløber sig til omkring 20.000 arbejdsdage !

Farvelagt prospekt af Randers set fra nord. Efter Resen 1677. Chr. d. 3 kanal kommer ind fra højre midt i billedet.

For at få den fornødne gennemstrømning af vandet i kanalen, som kun har et ringe terrænfald på under ½ meter, blev der på Nørreå-dalens smalleste sted ved Fladbro - kun få hundrede meter før Nørreåens udløb i Gudenå - bygget en opstemning. Opstrøms for den ca. 300 m. lange dæmning skabtes således en kæmpemæssig dam, med et vandspejl som var omkring 3,5 meter højere end vandspejlet i Randers Havn. Dette omkring 1.200 ha. store vandreservoir strakte sig omkring 12 km. ind i Nørreå-dalen helt til Skjern Hovedgårds jorder.

Det er ikke underligt, at skriftlige kilder fortæller om adskillige klager og erstatningssager fra lokale bønder og herremænd over den forhøjede vandstand, som umuliggjorde landbruget i den ellers frugtbare Nørreå-dal. Dæmningen - som i dag er nedlagt - ligger nu delvis under den jernbane- dæmning fra den nu nedlagte Randers-Langå jernbane, hvor den krydser Nørreåen ved Fladbro. Det trænedede øje kan dog - under gunstige lysforhold - stadig se antydninger fra dæmningen på stedet.

Dæmningen ved Fladbro måtte i øvrigt genopbygges efter at høj vandstand i foråret 1587 sprængte dæmningen. Stigbordene i dæmningens sluser var ikke tilstrækkelige til at afvande den forhøjede vandstand, hvorved sluser og dæmning brød sammen og blev skyllet ud i Gudenåen nedenfor. Herved blev kanalen og byens voldgrave tørlagt. Kongen benyttede lejligheden til en tiltrængt oprensning af både kanalen og byens voldgrave.

Ådalen omkring Fladbro, som siden oldtiden har fungeret som passage af Nørreåen, er påvirket kraftigt af mennesket med både veje, broer og bebyggelse og rummer mange spændende arkæologiske, historiske samt geologiske oplysninger. Fra området stammer også en del

flotte fund af såvel jernsværd, guldmønter og hjortetak- økser som samlet omfatter næsten hele oldtiden.

Fra Fladbro og langs nordkanten af Gudenå-dalen frem middelalderens vestlige bygrænse og byporten havde kanalen som sagt kun et ubetydeligt naturligt fald. Vandgennemstrømningen var derfor helt afhængig af opdæmningen ved Fladbro, hvilket i det lange løb ikke var holdbart. Den 6-10 meter bredde og indtil 1 meter dybe kanal tilsandede sikkert jævnlige, samtidig med at vegetationen bredte sig i det ret stillestående vand. Kanalen har derfor krævet løbende oprensning for at fungere. Undersøgelser - senest i 1984 - påpeger, at det var disse oprensninger, som efterhånden skabte de jordvolde, der ses flere steder langs kanalens brinker. Beregninger af vandgennemstrømning- en i kanalen og dermed kraften til mølledrift viser også, at vandkraften var yderst begrænset - kun omkring 2½ HK. De arkæologiske undersøgelser viser også, at der i kanalens seneste brugstid, på udvalgte tilsandede steder, ser ud til at være anlagt en lille ny kanal parallelt med hovedkanalen, for at sikre vandets gennemstrømning.

Af den lange kanal findes i dag kun to mindre stykker bevaret, som siden 1964 har været fredet som fortidsminde. Hovedparten af kanalen er forlængst blevet "offer" for byens udvikling til alle sider udenfor middelalderens byvolde.

I østkanten af Fladbro skov ses kanalens profil stadig tydeligt i idylliske omgivelser over en næsten 300 meter lang strækning som mod vest fortøner sig ind i Fladbro Skov og mod øst (ind mod Randers) gradvist opløses af senere tids opdyrkning.

Kanalen ved Fladbro - set fra nordvest. Det 300 m. lange kanal-stykke fortsætter ind i skoven mod vest.

Det andet fredede kanal-stykke ligger nedenfor Hornbæk Kirke. Her ses et græsklædt og noget sammensunken, ca. 100 meter langt profil af kanalen, som i dag mod nord er helt omgivet af bymæssig bebyggelse. Mod syd er den fantastiske udsigt over Gudenådalen og de kæmpemæssige enge dog heldigvis stadig intakt.

Chr. d. III. kanal ved Hornbæk set fra sydvest. I dag omgivet af bymæssig bebyggelse.

Oprindeligt stod kanalens brinker sikkert betydeligt stejlere end i dag. Ved flere lejligheder har Kulturhistorisk Museum Randers undersøgt kanalen, men der er endnu ikke påvist spor efter faskiner (fletværk eller brædder) langs kanalens sider for at forhindre brinkernes udskridning, hvilket yderligere underbygger at vandgennemstrømningen i kanalen og dermed erosionen af brinkerne har været minimal.

Ved Hornbæk kirke er den nu indtørrede kanal bevaret over ca. 100 m.

Det vides ikke med sikkerhed hvor længe Christian d. II. Kanal var i brug, men dæmningen ved Fladbro formodes at være nedlagt mellem 1634-42, hvor byens voldgrave blev opgivet. Herefter forsynede kanalen dog stadig Hvidemølle med vand indtil møllen nedlæggelse 1861.

Se også Christian d. III-kanal på Randers Kommunes hjemmeside.

- Eller klik her for PDF-artikel om kanalen.

